

marife

dini arařtırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 19 • sayı / issue: 2 • kış / winter 2019

ARAŐTIRMA
Research

Osmanlı Ceza Hukukunda Sarhoşluk Veren İçecekleri İçme Suçu ve Cezaları

Mehmet Koç

Dr. Öğretim Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü İslam Hukuku Anabilim Dalı
mehkoc06@hotmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-2443-1652>

Geliř Tarihi / Received: 25.01.2019 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 24.09.2019

Öz

İslam ceza hukukunun büyük ölçüde tatbik edildiği Osmanlı ceza hukukunda şarap içme ve sarhoşluk suç olarak kabul edilmektedir. Hanefi mezhebinin, suçluya uygulanacak cezaları belirlemede ölçüt olan, şarap ve diğer içkiler ayırımı Osmanlı hukukunda da kendini göstermektedir. İslam hukukçularının büyük bir kısmına göre, içki içme suçu had suçları kapsamındadır. Dolayısıyla içki içme had cezası uygulanmalıdır. Diğer bir kısma göre ise bu suç ta'zir suçlarından biridir ve faile ta'zir cezası uygulanmalıdır. İslam hukukçularının ihtilaf ettiği bu konuda Osmanlı ceza hukukunun tatbikatını görebileceğimiz mahkeme defterlerinde her iki görüşü destekleyecek örnekler görülmektedir. Bu kayıtlarda unsur ve ispat şartları oluşan iki ime suçuna bazen had cezası bazen de ta'zir cezaları uygulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, İki İme, Sarhoşluk, Had, Ta'zir.

The Crime of Drinking Alcoholic Beverages in the Ottoman Criminal Law and Its Punishments

Wine drinking and drunkenness was considered as a crime in the Ottoman criminal law which largely involved the practice of Islamic criminal law. The distinction between wine and other drinks that is the criterion of the Hanafi Sect for determining the punishments to be given to the convicted criminal was also seen in Ottoman law. According to the vast majority of Islamic legal experts, the crime of drinking is a hadd crime. Therefore, hadd punishment should be given to the person who drinks. According to some others, this is a ta'zir crime and the offender should receive ta'zir punishment. The court records that will show the practice of the Ottoman criminal law regarding this topic that is disagreed about by Islamic legal experts include examples that could support either of these two views. These records show that sometimes hadd and sometimes ta'zir punishments were sentenced for the crime of drinking with established elemental and evidential clauses.

Keywords: Ottoman Empire, Alcohol Consumption, Drunkenness, Hadd, Ta'zir.

Atıf / Cite as

Ko, Mehmet. "Osmanlı Ceza Hukukunda Sarhoşluk Veren İçecekleri İme Suu ve Cezaları". *Marife* 19/2 (2019): 739-757. <https://doi.org/10.33420/marife.517874>.

Summary

On the basis of the punishments laid down by the Law-Giver (Shāri) as well as the type of offenses, the classical literature of Islamic law categorizes the crimes into the hadd (fixed punishment), the qıřas (retaliation) and the ta'zir (discretionary punishment).

There are two definitions of the crimes of the *ḥadd*, one being broader and the other narrower. The crimes of the *ḥadd* in its broader sense are those whose punishments are defined by the Law-Giver, while in its narrow sense denotes the crimes, for which the punishments are specified by the Law-Giver, and which are committed against the rights of God, that is against the community. The scholars who consider the *ḥadd* crimes from the broadest possible perspective count them seven: adultery, making unproven accusations of adultery, drinking intoxicants, theft, apostasy, highway robbery and rebellion. Some of them omit apostasy and some others drinking wine, so reducing the *ḥadd* crimes to four.

The crime that requires the *qişās* occurs as a result of the unjust attack on the life and physical integrity of people. If these crimes are committed deliberately, the principal punishment is the *qişās* and it is specified by the Law-Giver.

The *ta'zîr* crimes refer to the illegal actions, which are other than the *ḥadd* and *qişās* offenses, for which no punishment is specified by the Law-Giver, and for which the amount and application of punishment is left to the discretion of the ruler or a jurist under special conditions, which violate the rights of God and people.

This study will seek to find an answer to two questions: The first is: what are those punishments that are applied to drinking alcoholic beverages, and under which conditions they are applied in the Ottoman penal code? The second is: are these punishments applied in agreement with Islamic law or is there any aberration from Islamic law?

The Ottoman penal code consists of, in addition to the penal rulings specified in the Islamic legal literature, the collections of the legal opinions issued by the *Shaykh al-Islām*, codes of laws (*qānūnnāmah*), and the court records that contain the penal rulings.

The collections of the legal opinions clarify that the *ḥadd* should be applied to the drinkers of wine: "If a Muslim person has and drinks wine in his home, what should be done? The answer: He is to be severely penalized with the *ḥadd* and *ta'zîr* punishment for drunkenness."

The legal codes also include rulings about the drinkers of intoxicants. The ban on intoxicants issued at the rule of *Bâyazîd II* says in its article 4: "Those who drink intoxicants and commit evil deeds, their community should be broken and disbanded, they should be arrested and subjected to one of the following punishments: *ḥadd*, *ta'zîr*, *tashhîr*, *ta'dîb*, and long imprisonment."

The court records also include the cases in which the wine-drinkers are punished with the *ḥadd*. For example, the court record dated 1514 of the *Üsküdar* court informs that the drinking of wine is punished with the *ḥadd* after it is proven by two witnesses. The offense is sometimes proven with the admission of the offenders that they drank wine. For example, the court record dated 1546 of the *Üsküdar* court informs that two people were subjected to the *ḥadd* after they admitted drinking wine. Some records reveal that the *ḥadd* and *ta'zîr* are applied together in some cases. For example, a case occurring in the *Mühimme Registers* dated 1560 reveals that two people, who were caught drinking wine in Galata and admitted their offense, were punished with the *ḥadd* and hard labor.

Some court records reveal some cases in which though the offense happened and was proven, the *ta'zîr* punishment is applied instead of the *ḥadd*. We observe that though the offenders drank wine or other intoxicants, getting drunk, and the offense was proven with two witnesses, they are punished with the *ta'zîr*. The records dated 1525 and 1549 of the *Üsküdar* court reveal that though two people drank wine and their mouth smelled wine, this being proven with two witnesses, they were punished with the *ta'zîr*. Because of the shortcomings in the formation or evidence of the offense of drinking intoxicants, the *ta'zîr* is preferred to the *ḥadd*. A record dated 1517 of the *İstanbul* court reveals that a person is imprisoned for drinking a kind of beverage named *süci* and for his mouth giving off its odor.

The Hanafite scholars consider the drinking of wine within the category of the *ḥadd* offenses, thinking that the offender should be punished with 80 lashes if the elements and demonstration of the crime have formed; if they have not formed, the *ta'zîr* should be applied. In the Ottoman legal code, the Hanafite legal opinions are generally followed and practiced. The court registers that inform us of the Ottoman legal practices as a primary source are the field of application of the Hanafite legal opinions. These records reveal that the Hanafites distinguish between wine and other beverages in the offenses of drunkenness as opposed to the followers of other Islamic legal schools, this approach finding its reflection in the court registers. In many cases, a drinker of wine is punished with the *ḥadd* if his mouth smells wine, even if he did not get drunk.

One can observe in many registers that the elements and proof the offense of drunkenness, the offenders are punished with the *ḥadd* in agreement with the legal opinions. Some records reveal that in some cases, the *ḥadd* and *ta'zîr* are applied together. Yet in spite of the existence of the proof of the offense, in some court registers, some offenders were penalized with different *ta'zîr* punishments in opposition to

the Hanafite legal opinions, the codex of the Ottoman legal opinions, and the codes of law.

One may explain this diversity in the Ottoman criminal law on two possible bases: First, the court reporters might have misspelled the ta'zîr for the hadd out of negligence and carelessness. Second, the hadd might have been replaced by the ta'zîr due to such excusatory reasons as the offender's lack of maturity, being non-Muslim, and drinking wine unwillingly, though these are not manifest in the court records. A third reason, i.e., a deliberate deviation from the Islamic criminal law, seems to be impossible for the Ottoman legal tradition.

Giriş

Klasik fıkıh kitaplarında, suçlar, Şâri' tarafından cezasının belirlenmesi ve suçun çeşidi de dikkate alınarak had, kısas ve ta'zîr suçları ve cezaları şeklinde tasnif edilmiştir.¹

Had suçlarının biri geniş diğeri dar olmak üzere iki farklı tanımı bulunmaktadır. Geniş anlamıyla had suçları, cezası Şâri' tarafından belirlenmiş suçlardır. Bu tanıma göre had suçlarının kapsamına dar anlamda had suçları girdiği gibi, kısas suçları da girmektedir. Çünkü kısas suçlarının cezası da Şâri' tarafından belirlenmiştir. Dar anlamda had suçları ise cezası Şâri' tarafından belirlenen ve Allah haklarına (topluma) yönelik olan suçlardır.² Kamu maslahatını ilgilendiren, kamu düzenini koruyan ve gerçekleştiren her ceza, İslam hukukunda Allah (toplum) hakkıdır. Haddin Allah (toplum) hakkı oluşunun anlamı, bu cezaların, devlet, kişiler ve toplum tarafından düşürülmesinin, affının, azaltılması ve değiştirilmesinin mümkün olmamasıdır. Had suçlarını en geniş çerçeveden ele alanlar bunların sayısını yedi olarak belirlerler. Bunlar zina, kazf, sarhoşluk, hırsızlık, hırâbe, irtidat ve isyan (bağy)dır.³ Bazıları isyan,⁴ bir kısmı irtidat,⁵ diğer bir kısmı da şarap içme-sarhoşluk suçlarını çıkarıp had suçlarının sayısını dörde indirmektedir.⁶

Kisası gerektiren suç, şahısların hayat ve vücut bütünlüğüne karşı yapılan haksız saldırı sonucu oluşur. Bu suçlar kasten işlenirse öngörülen asli ceza kısastır

¹ Şemsü'l-Eimme Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts), 19: 36; Fahrüddin Osman b. Ali b. Mihcen, Zeyla'î, *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dekâik*, (Bulak: el-Matbaatu'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1896), 3: 163; Ebû Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Musa, Aynî, *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*, thk. Muhammed Ömer, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1990), 6: 190; Ali Bardakoğlu, "Ceza", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7: 473; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Baskı (Konya: Mimoza Yayınları, 2014), 35; Saffet Köse, "Osmanlıda Şer'î Cezalar", *İslâmiyat* 2/4 (Ekim 1999): 23.

² Mehmet Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 9. Baskı (İstanbul: Beta Yayınları, 2012), 158; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 35; Had suçlarının tarifleri için bk.: Bekr b. Abdillâh, Ebû Zeyd, *el-Hudûd ve't-Ta'zîrât inde İbni'l-Kayyim*, (Riyad: Dâru'l-Asime, 1416/1995), 23; Ahmed Fethi Behnesî, *el-Ukûbe fî fikhî'l-İslâmî* (Beyrut: Dâru'r-Râid el-Arabî, 1404/1983), 124. Abdulazîz Musa Âmir, *et-Ta'zîr fî ş-Şer'ati'l-İslâmiyye* (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1389/1969), 13; Muhammed Selim Avvâ, *fî Usûli'n-nizâmî'l-cinâi'l-İslâmî* (Kahire: Dâru'n-Nahda, 2006), 151.

³ Abdulkadir Udeh, *et-Teşrû'u'l-cinâiyyi'l-İslâmî mukârinen bi'l-kânûni'l vad'i* (Beyrut: Mektebetü Dâru't-Türâs, 1426/2005), 1: 105-106.

⁴ Abdurrahîm Siddikî, *el-Cerîme ve'l-ukûbe fî ş-Şer'atîl İslâmiyye* (Kahire: Mektebetü'n-Nahda, 1408/1987), 15; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 184.

⁵ Alâüddîn Ebû Bekir b. Mesûd, Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi' fî tertîbi ş-Şerâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabiyye, 1394/1974), 8: 33; Behnesî, *el-Ukûbe fî fikhî'l-İslâmî*, 80.

⁶ Avvâ, *fî Usûli'n-nizâmî'l-cinâi'l-İslâmî*, 154; Avcı, *Türk Hukuk Tarihi*, 6. Baskı (Konya: Atlas Yayınları, 2017), 16.

ve bu Şâri' tarafından belirlenmiştir.⁷

Ta'zîr suçları, şâri' tarafından hakkında belirlenmiş bir ceza müeyyidesi olmayan, had ve kısas suçları dışında kalan, miktarı ve uygulaması yöneticiye veya belli şartlarda hakime bırakılmış Allah veya kul hakkını ihlal eden hukuka aykırı fiillere denir.⁸

Ta'zîr cezasının, hakkında had ve kısas yaptırımı belirlenmeyen suçlara uygulanmasının yanı sıra toplumun menfaati gereği had ve kısas ile birlikte uygulanacağı yönünde fakihler görüş bildirmektedir.⁹ Bunun yanı sıra had ve kısas suçlarının unsurlarında ve ispat şartlarındaki eksikliklerden dolayı had ve kısas cezaları yerine ta'zîr cezaları uygulanabilir.¹⁰

Bu çalışmada Osmanlı ceza hukukundaki şürb-sarhoşluk suç ve cezalarını, Osmanlı döneminin teori kaynakları kabul edilen fetva mecmuaları ve kanunname maddeleri ile pratik kaynağı kabul edilen mahkeme defterleri incelenerek belirlenmeye çalışılacaktır. Bu çalışma ile iki soruya cevap aranacaktır. Birincisi, Osmanlı ceza hukukundaki şürb-sarhoşluk suçlarına hangi cezalar (had ya da ta'zîr) hangi şartlarda uygulanmaktadır. İkincisi, Osmanlı ceza hukukundaki şürb-sarhoşluk suçlarına uygulanan cezalar (had ya da ta'zîr) İslam hukukuna mutabık şekilde mi uygulanmıştır yoksa İslam hukukundan sapma olmuş mudur. Çalışmanın sonucunda bu iki sorunun cevabı verilmeye çalışılacaktır.

1. İslam Ceza Hukukunda Sarhoşluk Veren İçecekleri İçme Suçu ve Cezaları

Arapça'da "hamr" Türkçe'de en yaygın şekliyle "şarap" kelimesiyle tanımlanan sıvıların alınması sonucunda kişinin söz ve fiillerini bilemeyecek şekilde akli melekelerinin zaafa uğramasına sarhoşluk denir.¹¹

Sarhoş edici sıvılar kişiye ve topluma zarar verdiği için ayet¹² ve hadislerle¹³ yasaklanarak içki içenin dövüleceği yine hadislerle¹⁴ belirlenmektedir. Zikredilen

⁷ el-Bakara 2/178; el-Mâide 5/45

⁸ Udeh, *et-Teşrîfû'l-cinâiyyi*, 1: 126; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kâmusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1976), 3: 24; Tuncay Başoğlu, "Ta'zîr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 2011), 40: 198; Mehmet Boynukalın, "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 2009), 37: 454; *el-Mevsûatü'l-fıkhiyye*, "Cinâyet", (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1409/1989), 16: 59.

⁹ *el-Mevsûatü'l-fıkhiyye*, "Ta'zîr", (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1419/1988), 12: 258; Âmir, *et-Ta'zîr*, 54-55.

¹⁰ Âmir, *et-Ta'zîr*, 164.

¹¹ İbrahim Kafi Dönmez, "Sarhoşluk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36: 143; Nebi Bozkurt, "İçki", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21: 455.

¹² "Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir, bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz." (el-Maide 5/90).

¹³ "Sarhoşluk veren şeyin azı da çoğu da yasaktır." Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî, Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Eşribe", 5, thk. İzzet Ubeyd ed-Deâs (Beyrut: Dâru İbn-i Hazm, 1418/1997) ; Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî et-Tirmizî, *el-Câmi'u's-sahîh*, "Eşribe", 3, 2. Baskı, thk. Ahmed Muhammed Şakir, (Kahire: Mektebetü Mustafa Albani, 1398/1978).

¹⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, "Eşribe", 4, thk. Muhammed Zübeyr Nasır (Beyrut: Dâru'l-Minhâc, 1422/2001), 7: 108; Ebu Dâvûd, "Hudûd", 4; Tirmizî, "Hudûd", 15; Ebû

ayet ve hadisler suçun kanuni, şarap veya sarhoş edici içkinin içilmesi maddi ve fiilde kasit bulunması manevi unsurunu oluşturur. İçki içme suçu iki kişinin şahitliği veya failin ikrarıyla sabit olur.¹⁵

İslam hukukçuları bu suça had cezası mı ta'zîr cezası mı uygulanacağı konusunda ihtilafa düşmektedirler. İbn Münzir ve Şevkânî'nin de aralarında bulunduğu hukukçular, içki içene Hz. Peygamber döneminde sayı belirtilmeden sopa vurulması, Hz. Ebû Bekir döneminde sopa sayısının 40 olarak belirlenmesi ve Hz. Ömer'in bu sayıyı 80'e yükseltmesinden dolayı içki içene had cezası uygulanamayacağını söyleyerek sopa sayısını ülûlemler belirlediği için suçluya ta'zîr cezası verileceği düşüncesindedirler.¹⁶ Çağdaş bazı müellifler şürib suçuna ta'zîr cezası uygulanacağı kanaatindedirler.¹⁷

Fakihlerin birçoğu ise şarap içene had cezası uygulanacağı düşüncesindedirler. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre; sopa sayısı 80'dir. İmam Şâfiî, Ebû Sevr (ö.240/854) ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre; sopa sayısı 40'dır.¹⁸ İmam Şâfiî'nin de arasında olduğu bir gurup fakih haddin 40 olduğunu, devlet başkanı isterse sayıyı artırabileceğini ve artırılan miktarın ta'zîr olarak değerlendirileceği görüşündedir.¹⁹ Hanbelîlerden İbn Teymiye ve öğrencisi İbn Kayyim el-Cevziyye içki içme fiilinin dördüncü kez tekerrüründe, suçluya ta'zîren katl²⁰ cezası uygulanacağını savunurlar.²¹

Abdirrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* "Eşribe", 41, thk. Abdülğaffar Süleyman Bündârî-Seyyid Kesrevî Hasan (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1411/1991).

¹⁵ Ebû'l-Hasan Burhânüddîn Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelil el-Merğînânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*, thk. Muhammed Adnan (Beyrut: Şeriketü Dâru'l Erkam, ts.), 1: 400; İbrahim b. Muhammed b. İbrahim el-Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, thk. Vehbî Süleyman el-Ulbânî (b.y.: y.y., 1406/1985), 1: 338; Mustafa Yıldırım, "İslam Hukukunda İçki İçme Suçu ve Cezası", *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/14 (Aralık 2001): 31.

¹⁶ Ebû Zeyd, Bekr b. Abdillâh, *el-Hudûd ve't-Ta'zîrât*, (Riyad: Dâru'l-Asıme, 1416/1995), 296-299; Muhammed b. Ali Muhammed eş-Şevkânî, *Neylü'l-evtâr min esrâri Münteka'l-ahbâr*, thk. Ahmed Muhammed Seyyid (Beyrut: Dâru'l-Kelime't- Tayyib, 2005), 5: 150-151; Behnesi, *es-Siyâsetü'l-cinâiyye fi's-şerîati'l-İslâmiyye* (Beyrut: Dâru's-Şurûk ts.), 182; Avvâ, *fi Usûli'n-nizâmi'l-cinâi'l-İslâmî*, 183-186; Behnesi, *el-Hamru ve'l-Muhaddarât fi'l-İslâm* (Kâhire: Arabian Gulf Enst, 1424/2003), 75-82; Avci, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 444; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 193.

¹⁷ Avvâ, *fi Usûli'n-nizâmi'l-cinâi'l-İslâmî*, 176; Avci, *Türk Hukuk Tarihi*, 247.

¹⁸ Şemsü'l-Eimme Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, *el-Mesûât*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts), 24: 30; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi*, 7: 40; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1: 399; Muvaffakuddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed İbn Kudâme, *el-Muğni*, thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türki-Abdülfehtah Muhammed el-Hulv (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, ts), 13: 308; Ebû Zeyd, *el-Hudûd*, 299; Şemsüddîn Muhammed b. el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti meânî elfâzi'l-Minhâc* (Beyrut: Da'ru'l-Ma'rife, 1418/1997), 4: 189; Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Hamza el-Ensârî er-Remlî, *Nihayetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2003), 8: 14; Behnesi, *es-Siyâsetü'l-cinâiyye fi's-şerîati'l-İslâmiyye*, 183; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, "Sekr", (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1412/1992), 25: 96.

¹⁹ Ebû Zeyd, *el-Hudûd*, 299; Âmir, *et-Ta'zîr*, 28; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, "Sekr", 25: 96.

²⁰ Ta'zîren (siyaseten) katl, had ve kısas cezası olmaksızın yetkili otoritenin suçluya idam kararı vermesidir. Ta'zîren katl, suç işlemeyi tekrerrür edip alışkanlık haline getiren, başka bir şekilde suç işlemekten alıkonulamayan veya eylemleri kamu düzeni için tehdit oluşturan ve islahi kabil olmayan suçlulara uygulanır. Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 3: 309.

²¹ Ebû'l-Abbâs Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye, *Mecmûatü'l-Fetâvâ*, thk. Abdülkerim b. Abdurrahman el-Ğanîm (b.y.: Dâru'l-Vefâ 1412/1992), 28: 63-64; İbn Teymiyye, *el-Hisbe fi'l-İslâm* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2003), 39-40; İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü'l-şer'iyye fi İslâhi'r-râi' ve'r-raiyye* (Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî, 1393/1973), 55; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdu'l-meâd*

→

Türkçeye “şarap” olarak çevrilen “hamr” kelimesi üzerine yapılan tartışmalar sebebiyle, hamr içenlere farklı diğer içkileri içenlere farklı cezalar uygulanması gerektiği noktasında fakihler arasında ihtilaf olmuştur. Hanefiler dışındaki üç mezhebe göre, ismi hamr olsun veya diğer içkiler olsun azı da çoğu da; sarhoş etsin veya etmesin had cezasını gerektirir. Hanefiler ise, şarabın azını ya da çoğunu, diğer içkilerden ise sarhoş edecek miktarı içenlere had uygulanacağını; diğer içkilerden sarhoşluk meydana getirmeyecek miktarda içilmesinden dolayı ta’zîr cezası uygulanacağını kabul ederler.²² Şaraptan az veya çok içenlere uygulanacak cezanın adı *haddü’ş-şürb* olarak şarabın haricindeki sarhoşluk verecek içeceklerden içerek sarhoş olanlara uygulanacak cezanın adı *haddü’s-sükr* olarak bilinmektedir.²³

2. Osmanlı Ceza Hukukunda Sarhoşluk Veren İçecekleri İçme Suçu ve Had Cezası

Osmanlı ceza hukuku, klasik fıkıh kitaplarındaki ceza hukuku hükümlerinin yanı sıra şeyhülislam fetva mecmuaları, kanunnameler²⁴ ve ceza hükümlerinin bulunduğu mahkeme defterlerinden meydana gelmektedir.

Fetva mecmualarında şarap içenlere had uygulanacağı ifade edilmektedir. “Zeyd-i müslim menziline hamr ittihaz edip *şürb-i hamr eder olsa Zeyd’e ne la-zım olur? Cevap: Hadd-i şürb ve ta’zîr-i şedîd ile zecr u men’ olunur.*”²⁵ Şarap içme

fî hedyi hayri’l-ibad, thk. Şuayb Arnavut Abdulkadir Arnavut (Beyrut: Mektebetü’l-Menaru’l-İslâmiyye, 1414/1996), 5: 49; İbn Kayyım el-Cevziyye, *Câmiu’l-fikh*, thk. Yüsrî es-Seyyid Muhammed (Mansûra: Dâru’l-Vefâ, 1421/2000), 6: 547; Ebû Zeyd, *el-Hudûd*, 402; Ebû’l-Vefâ Burhannedin İbrâhîm b. Ali b. Muhammed İbn Ferhûn, *Tebziratü’l-hükkâm fî usûli’l-akdiye ve menâhici’l-ahkâm*, thk. Cemal Muraşulî (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1391/1971), 2: 223; Mansur b. Yunus b. İdris el-Buhûtî, *Keşşâfü’l-kudâ’ an metni’l-İknâ’* thk. Muhammed Emîn ed-Dinnâvî (Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1419/1998), 4: 84-86; Âmir, *et-Ta’zîr*, 308; *el-Mevsûatü’l-fikhiyye*, “Ta’zîr”, 12: 263; Başoğlu, “Ta’zîr”, 40: 201.

²² Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi*, 7: 40; Halebî, *Mülteka’l-Ebhur*, 1: 338; Ebû’l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İbn Rüşd, (el-Hafîd), *Bidâyetü’l-müctehid ve nihâyetü’l-muktesid* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1427/2006), 810; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13: 304; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc ilâ ma’rifeti meânî elfâzi’l-Minhâc*, 4: 187; Udeh, *et-Teşrîfu’l-cinâiyyi*, 2: 444; *el-Mevsûatü’l-fikhiyye*, “Sekr”, 25: 92-93; *el-Mevsûatü’l-fikhiyye*, “Eşribe”, (Kuveyt: Vizâretü’l-Evkaf ve’s-Şuûni’l-İslâmiyye, 1407/1986), 5: 23; Dönmez, “Sarhoşluk”, 36: 143.

²³ Zeyla’î, *Tebyînü’l-hakâik*, 3: 198; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1: 399; Halebî, *Mülteka’l-Ebhur*, 1: 339; *el-Mevsûatü’l-fikhiyye*, “Sekr”, 25: 102; Ayrıntılı bilgi için bk. Ayzada Taştanova, *İslam Ceza Hukukunda İçki İçme ve Sarhoşluk Haddi (Haddü’ş-Şürb ve Haddü’s-Sükr) Ayırımı ve Hukuki Sonuçları* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012), 10-25.

²⁴ Kanunnameler, padişahların farklı zaman ve zeminde şer’î hukukun kendisine verdiği salâhiyete dayanarak ve gerektiğinde şeyhülislamların fetvalarını da dikkate alarak genellikle idarî, malî, cezaî ve değişik hukuk alanlarında emir ve fermanlarla ortaya koydukları hukuki kaideleri ihtiva eder. Ahmed Akgündüz *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri* (İstanbul: Fey Vakfı Yayınları, 1992), 1: 78; Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk* (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2008), 180. Ayrıntılı bilgi için bk. Erhan Afyoncu, “Nişancı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33: 157; Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi* (İstanbul: Kardelen Yayınevi 1998), 96; Ekinci, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, 181; M. Tayyib Gökbilgin, “Nişancı”, *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1964), 9: 299-300; Nasi Sanat, “Klasik Dönem Ceza Kanunnameleri Bağlamında Osmanlı Hukukunun Şer’îliği Üzerine”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/2 (Temmuz 2003), 25; Aydın, “Kanunnameler ve Osmanlı Hukuku’nun İşleyişindeki Yeri” *Osmanlı Araştırmaları* 24 (2004), 40.

²⁵ Şeyhülislam Feyzullah Efendi, *Fetâvâ-yı Fezziye*, trc. Süleyman Kaya (İstanbul: Klasik Yayınları, 2009), 114.

suçuna had uygulanacağı, evde şarap imal etme suçuna da ta'zîr-i şedîd²⁶ uygulanacağı beyan edilmektedir.

Başka bir fetvada ise sarhoş olup kazif yapana hem içki haddi hem de kazif haddi uygulanacağı belirtilmektedir. "Zeyd tâian şûrb-i hamr edip hamrdan sekran olunca Hind-i muhsaneye "Rosbi" deyi kazfeylese Zeyd'e ne lazım olur? Cevap: *Hadd-i şûrb* ve hadd-i kazf."²⁷

Kanunnamelerde de sarhoş edici içecek içenlerle alakalı kanun hükümleri bulunmaktadır. II. Bayezid devri İçki Yasaknamesi m.4: "Bade't-te'kîd ve't-tehdîd eslemeyip (dikkate almama, dinlememe) velîmelerde ve sâir cemiyyetlerde feseka ve fecere cem olub şûrb-i müskirât ve izhâr-ı fesâdât lehv ile münkerâtı irtikâb ederlerse onların cemiyyetlerin bozub ve dağıtıb ve kendilerin tutub getirtib *had lazım olanları tahdîd ve ta'zîr lazım olanları ta'zîr ve teşhîr ve tedîb ve habs-i medîd eyleyib...*"²⁸

Tanzimat dönemi ceza kanunlarında da şarap içme ve sarhoşluk suçlarıyla alakalı kanun maddeleri bulunmaktadır. 1851 CK Fası 2 m.5 göre: Sarhoşların suçları şer'î usule göre sabit olduğunda had cezası, ayrıca bağırıp çağırarak etrafı rahatsız eden sarhoşlara üçten yetmişdokuz sopya kadar ta'zîr uygulanacağı beyan edilmektedir.

Mahkeme defterlerinde de şarap içenlere had cezası verildiğine dair kayıtlar bulunmaktadır. Suçun ispatı bazen suçun işlendiğini görenlerin şahadetiyle gerçekleşmektedir. Örneğin 1514 tarihli Üsküdar mahkemesi kadı defterindeki bir kayıтта, şarap içme suçu iki şahitle ispat edildikten sonra suçluya had cezası uygulanmaktadır. "İshak b. Abdullah şûrb-i hamr ettiğine Muhzır başı Mehmed Çelebi b. Hamza ve Ahmed b. Ali şahadet edip had vuruldu. 920/1514."²⁹ 1524 tarihli Üsküdar mahkemesindeki başka bir kayıтта, şarap içtiği şahitlerle de ispat edilen şahsa had uygulanmaktadır.³⁰

Suç, bazen suçluların şarap içtiklerini ikrar etmeleriyle sabit olur. Örneğin 1546 tarihli Üsküdar mahkemesi kadı defterindeki bir kayıтта, şarap içtiklerini itiraf

²⁶ Osmanlı kanunnameleri, fetva mecmuaları ve mahkeme kayıtlarında yer alan "ta'zîr-i şedîd" kavramı değnek sayısının artırılması veya dayağın şiddetinin artırılması anlamında kullanılmaktadır. Sadece "ta'zîr" ifadesinin geçtiği kayıtlardan ta'zîrin hangi türünün kastedildiği kesin bir şekilde anlaşılmadığı için herhangi bir ta'zîr cezası kastedilmiş olabilir. Ancak birçok kayıтта ta'zîr cezasının türü "hapîs, kürek, kalebent, sürgün, para (cerime, cürm), teşhir vb." şeklinde açıkça ifade edildiği için "ta'zîr edilmesi, olunması vb." ifadelerden sadece dayak cezası anlaşılabilir. Mehmet Koç, *Osmanlı Hukukunda Ta'zîr Suç ve Cezaları* (Konya: Aybil Yayınevi, 2017), 25.

²⁷ Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi, *Behcetü'l-fetâvâ*, trc. Süleyman Kaya- Betül Algin-Zeynep Trabzonlu-Asuman Erkan (İstanbul: Klasik Yayınları, 2011), 160.

²⁸ Akgündüz, *Osmanlı Kânunnâmeleri*, 2: 232.

²⁹ "İshak b. Abdullah şûrb-i hamr ettiğine Muhzır başı Mehmed Çelebi b. Hamza ve Ahmed b. Ali şahadet edip had vuruldu. 920/1514." *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, trc. Bilgin Aydın-Ekrem Tak (İstanbul: İSAM Yayınları, 2008), 134.

³⁰ "Timuhan b. İsmail meclis-i şer' de Şirmerd b. Abdullah mahzarında takrir-i müddeâ kılıp, *sen hamr eyledin, sarhoş tuttum*, dedikte bi'l-inkar cevap verip udul-i müsliminden Hacı b. Timurhan ve Hasan b. Timur şahadet ettikleri hayyiz-i kabulde vaki olup *had vurulup* talebiyle deftere sebt olundu. 930/1524." *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicil*, trc. Yasemin Dağdaş-Zeynep Berktaş (İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 59.

eden iki kişiye had cezası uygulanmaktadır.³¹ Uygulamadaki başka bir örnekte ise 80 adet değnek sayısı da belirtilerek had cezasına karar verilmektedir.³²

Bazı kayıtlarda had ile ta'zîr cezasının birlikte uygulandığı görülmektedir. Örneğin 1560 tarihli mühimme³³ defterindeki bir kayıтта, Galata'da şarap içerken yalanan ve suçlarını itiraf eden iki kişiye had uygulanmasının yanı sıra kürek³⁴ cezası da verilmektedir.³⁵

Ursurları ve ispat şartları oluşan şürb suçuna yukarıda örnekleri geçtiği üzere had uygulanmasının yanı sıra ve fetva kitaplarındaki, unsur ve ispat şartları oluşan şürb suçuna had gerekeceği şeklindeki fetvaların aksine, Osmanlı mahkeme defterlerinde bazen suçun unsur ve ispat şartları olduğu halde had cezası yerine ta'zîr cezaları uygulandığını görmekteyiz. Hanefilerin hamr ve diğer içkiler ayırımında bazen genel kuralın dışına çıkılarak faillerin şarap içtikleri veya şarabın haricindeki bir içkiden içip sarhoş oldukları ve iki şahitle suçun ispat edilmesine rağmen suçlulara ta'zîr cezasının verildiğini görmekteyiz.

Örneğin 1525 tarihli Üsküdar mahkemesi kadı defterindeki bir kayıтта, "Üsküdar Emîni Timurhan b. İsmail Süleyman b. Abdullah'ı meclis-i şer'a şürb-i hamr ettin, diye ihzâr edecek sarhoşluğu hamrdan idiği Hızır b. Yusuf ve Veli b. İlyas şahadetleriyle sabit olup ta'zîr olunduğu sebt-i sicil olundu. 931."³⁶ ve 1549 tarihli Üsküdar mahkemesi kadı defterindeki bir kayıтта, "Karye-i Musallâ'dan Ahmed b. Umur Beğ meclis-i şer'de şürb-i hamr ettiğine ağzında râyiha-i hamr var idiğine Ramazan b. Hüseyin ve Kara Yusuf b. Abdullah şahadetleriyle zahir olup ta'zîr olunup bi't-talep

³¹ "Karye-i Kadı'da amil olan Mahmud nam kimesne şer'-i şerîf meclisine İlyas b. Abdullah'ı ve Kasım b. Abdullah'ı ihzar eyleyip takrir-i meram kılıp dedi ki *ikiniz şürb-i hamr eylediniz* mezkurlardan sual olacak ikrar *eylediler bade ikrarihima* sicil olunup had verilip tescil olundu.1546." *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 9 Numaralı Sicil*, trc. Kenan Yıldız (İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 135; Diğer örnek için bk. Mustafa Oğuz, *Girit (Resmo) Şeriyeye Sicil Defterleri (1061-1067)* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2002), 394.

³² "İstanbul'da Edirne kapısı civarında sakin olup tarih-i ilam günü Yeniköy zabiti marifetiyle ahz ve sekrân olduğu halde meclis-i şer'a ihzar olunan Taşçı Ali b. fulan nam kimsenin zahir-i halinden kat'ı nazar istintak olundukta *tav'an şürb-i hamr eylediğini huzur-u şer'de ikrar ve itiraf* etmekle alâ mûcib-i itirafa merkum Taşçı Ali'ye *hadd-i şürb olan seksen değnek şer'an darb* lazım geldiği Yeniköy mahkemesinden huzur-u âfililerine ilam olundu." *Debbağzâde Numan Efendi, Tuhfetü's-sukûk* (b.y.:y.y., ts), 290.

³³ Mühimme defterleri, Divân-ı Hümâyün'da kararlaştırılan ve padişahın onayından geçen ferman suretlerinin kaydedildiği defterlerdir. Bu defterlerde Osmanlı Devleti'nin merkez ve taşra teşkilatının idari yapısı ve çalışma şekilleri, devlet-tebea ve devlet-esnaf münasebetleri, imar, iskan ve iktisat siyasetleri, iç siyaset, isyanlar ve bastırılma şekilleri, askeri tarih, strateji, dış siyaset ve yabancı devletlerle olan ilişkilerle alakalı kayıtların yanı sıra yargı kararlarına ait kayıtlar da bulunmaktadır. Mübahat S, Kütükoğlu, "Mühimme Defteri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31: 520.

³⁴ Kürek, hürriyeti bağlayıcı cezalardan olan hapis cezasının daha ağır infaz türlerinden biridir. Gemilerde kürek çekirmek ve ağır işlerde çalıştırmak suretiyle infaz edilmektedir. Bu yönüyle hapisten daha ağır bir cezadır. Avcı, *Türk Hukuk Tarihi*, 255; M. Zeki Uyanık, "Batı ve Doğu Kültüründe Hapishane", *Mizânü'l-Hak İslami İlimler Dergisi* 4 (2017): 118.

³⁵ Mehmet Akman, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004), 117.

³⁶ *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicil*, trc.Yasemin Dağdaş-Zeynep Berktaş (İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 112.

sicil olundu. 955/1549.” şarap içip ağzında içki kokusunun olduğu iki şahit tarafından ispat edilmesine rağmen suçlulara ta’zîr cezası verilmektedir.³⁷ 1518 tarihli Üsküdar mahkemesi kadı defterindeki diğer bir kayıta ise süci (bir çeşit içki) içip sarhoş olan şahsın bu hali şahitlerce ispat edilmesine rağmen had cezası yerine ta’zîr cezası uygulanmaktadır.³⁸

1518 tarihli Üsküdar mahkemesi kadı defterindeki bir kayıta, Seyfettin isimli şahıs, sarhoş olması ve ağzında şarap kokusu olmasından dolayı teşhir³⁹ edilmektedir.⁴⁰ Sarhoşluğu ve ağzında şarap kokusunun bulunduğu mahkeme salonunda ispatlanmasına rağmen had cezası uygulanmamaktadır.

Uygulamada şarap içen kadınlara da ta’zîr cezası verilmektedir. 1521 tarihli Üsküdar mahkemesindeki bir kayıta, “Üsküdar emîni olan Timurhan meclis-i şer’a Satula bt. Abdullah Arab’ı ihzar edip bilfiil *hamrla mükeyyefidiğine* Kabil b. Abdullah ve Mehmed b. Süleyman şahadet ettiler *ta’zîr olundu*. 927/1521.” Satula isimli kadının sarhoş olduğu iki şahitle ispat edilmesine rağmen ta’zîr cezası uygulanmaktadır.⁴¹

1565 tarihli mühimme defterindeki bir kayıta ise sarhoş olarak bulunan ve şarap içtiğini itiraf eden kale görevlisine kürek cezası tatbik edilmektedir.⁴² 1573 tarihli mühimme defterindeki bir kayıta ise ağzında şarap kokusu olduğu sabit olan şahsa kürek cezası uygulanmaktadır.⁴³

³⁷ *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 14 Numaralı Sicil*, trc. Nuray Güler (İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 281.

³⁸ “Sevindi Memi b. Hacı Veli sarhoşla mahallede haykırdığı ve sarhoş olup *süci* (bir çeşit içki) *ıçtıği şuhûd-ı udul ile ikrar ile sabit oldukda ta’zîr olunup* deftere sebt olundu. 924/1518.” *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, trc. Bilgin Aydın-Ekrem Tak (İstanbul: İSAM Yayınları, 2008), 313.

³⁹ Teşhir, “İrtikab olunan suç ve failin bir ilan vasıtasıyla halka duyurulması” veya “caninin işlediği suçun insanlara duyurularak ondan sakınmaları hususunda uyarılmaları ve yaptığı rezilliklerin herkese duyurulmasıdır” Ahmet Kılınc, *Mukayeseli Hukuk ve Hukuk Tarihinde Teşhir Cezası* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 15-19.

⁴⁰ “Seyfeddin b. Ömer meclis-i şer’de Üveys Halil’i vurdum deyi ikrar ettikte mezkur hakkın talep ettikte ta’zîr olundu ve *mezkur sarhoşlu meclis-i şer’a gelip ağzında râyiha-i hamr olduğu* Seferşah b. Süleyman ve Demirhan b. İsmail ve Sülü? Ramazan şahadetleri ile sabit olduktan sonra *teşhir olundu*. 924/1518.” *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, s. 328.

⁴¹ *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, trc. Rifat Günalan-Vildan Kemal-Özlem Altıntop- Hatice Ayyıldız Bahadır (İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 463; “Suret-i mezburede mezkure *Emine’nin feminde hamr olup ta’zîre müstahak olmağın ta’zîr olunduğu* kayd-ı sicil olundu. 991/1581.” *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 56 Numaralı Sicil*, trc. Hilal Kazan-Kenan Yıldız (İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 61.

⁴² “Rodos beğine ve kadısına hüküm ki: ...haric-i kalede olan bahçelerde sakin olan kimesnelere nida olundukta hendek canibine karîb olan yalu kenarında taşlar arasında *Kale-i Rodos bölükbaşlarından Sefer nam kimesneyi sarhoş bulup* hisar kapıları açıldıktan sonra mezkur Sefer’i getirtip sual olundukta; “*Marko nam kafirin evinde hamr içtim. Hüseyin Dede nam müteveffânın mezarı olduğu bağda idim. Deryaya karîb taşlıkta yattım.*” ...arzetmeğın buyurdum ki: mezbur Sefer’i habsedip yarar âdemlere koşup Dergâh-ı Muallâm’a gönderesin ki *küreğe konula*. 9721565.” 6 (II) *Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565)*, trc. Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu-Muhammed Safi-Mustafa Serin-Osman Uslu-Numan Yekeler (Ankara: BOADB Yayınları, 1995), 319.

⁴³ “Akçahisar kadısına hüküm ki: Mektup gönderip Hüseyin b. Samlu nam suhtenin *ağzında râyiha-i hamr olduğu şer’ ile sabit olup* mezburu Südde-i Saadetim’e gönderesin ki *küreğe konula*...1573.” Şahin Rahman, 22 *Numaralı Mühimme Defteri’nin (981-1573) Transkripsiyon ve Değerlendirmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2014), 105; 1560 tarihinde Cerbe deniz savaşının yapılması 1572 tarihinde Osmanlının İnebahtı (Lepanto) deniz savaşında Venediklilere yenilmesi ve donanmanın çok

1625 tarihli Rumeli Sadareti mahkemesi kadı defterindeki bir kayıta, Rumeli Gügercinlik kadısı olan Mehmed Efendi'ye, içki içmesi ve sarhoş iken sövmesinden dolayı oturduğu vakıf evinden çıkarılma cezası verilmektedir.⁴⁴

1667 tarihli Rumeli Bâb mahkemesi kadı defterindeki bir kayıta, sarhoş olduğu ve diğer suçları işlediği için bir çeşit sürgün cezası olan mahalleden ihraç cezası verilmektedir.⁴⁵

1691 tarihli mühimme defterindeki bir kayıta, Tolcuoğlu Hasan isimli askere, çarşıda alenen içki içmesi, bazı kişilere sövmesi ve tenasul uzvunu çıkarıp halkın üzerine tebevül etmesinden dolayı uslanıncaya kadar hapis cezası verilmektedir.⁴⁶

Zikredilen bu örneklerin hepsinde şarap içen veya sarhoş olanların suçu iki şahitle ispat edilmesine rağmen suçlulara had cezası uygulanmamaktadır. Yukarıda verilen örneklerde normal şartlarda had cezalarının uygulanması gerekirdi. Ancak mahkeme kayıtlarına yansıdığı üzere unsur ve ispat şartları oluşan şübh ve sarhoşluk suçlarına ta'zîr cezaları verilmesi ile şarap içenlere had cezası uygulanması gerekeceği yönündeki klasik Hanefi görüşünün dışına çıkıldığı görülmektedir. Buradaki örnekler üzerinden Osmanlı'nın bu konuda İslam hukukundan sapmış olabileceği şeklinde bir düşünce akla gelebilir. Ancak hem dönemin fetva mecmualarındaki fetvalar hem kanunname maddeleri hem de daha önce zikrettiğimiz unsur ve ispat şartları oluşan sarhoşluk suçlarına uygulanan had cezaları hukuktan sapma düşüncesini kırmaktadır. O zaman hukuktan sapma olarak görülen son örnekleri nasıl izah edebiliriz. İki şekilde izah mümkündür. Birincisi mahkeme defterlerini yazan kâtiplerin had yerine ta'zîr yazması şeklinde dalgınlık ve dikkatsizliği sonucu yazım hatasından kaynaklı olabilir. İkincisi ise her ne kadar mahkeme defterlerine yansımamış olsa da, suçlunun had cezası almasını ortadan kaldıran akıl-balığ olmama, Müs-

fazla kürekçiye ihtiyaç hissettiği yıllarda (1550-1600 yılları arasında) Osmanlı ceza hukukunda, küçük büyük birçok suç çeşidi için kürek cezası uygulanmıştır. Geniş bilgi için bk. Koç, *Osmanlı Hukukunda Ta'zîr Suç ve Cezaları*, 362-363.

⁴⁴ "...vakf-ı mezbur menzil-i merkumun süknası ulemeden meskene muhtac bir fakir ve salih şart etmiştir. Mezbur Mehmed Efendi daima şübh-i hamr ve fisk-ı fücür üzeredir evzâ' ve etvarından razı değilleriz bizi ve ehl ve evladımızı hilaf-ı şer'i şütüm eder elân dahi sekrândır menzil-i mezburdan ihrac olunmak matlubumuzdur deyi....mezbur Mehmed Efendi'ye sual olundukta mest ü lâ yeteakkal olmağla meclis-i şer'de mezbur bir şütüm-u galize ile şetm etmeğün mezburdan hurucu merkum Mehmed Efendi'ye tenbih olunup...1034/1625". Emine Karabulut, 42 Numaralı Rumeli Kazaskerliği ve Rumeli Sadareti Mahkemesi Defteri (H.1034-35/M.1625) (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014), 96.

⁴⁵ "Mahmiye-i İstanbul'da Hoca Hayreddin mahallesi sükkanından (beş isim) nam kimesneler meclis-i şer'-i şerîf-i enverde yine mahalle-i mezkure sükkanından Mehmed b. Mehmed nam kimesne mahzarında her biri takrir-i kelam ve tabîr anî'l-meram edip mezbur Mehmed şâribü'l-hamr ve bî-namaz olduğundan mâadâ her gün sarhoş gelip ümm-i veledi olan Sertab nam cariyesini darb-ı şedîd ile darp ve birkaç defa mezbureyi bey' etmek için esir pazarına götürmüştür el-hasil mezbur Mehmed'in efâl ve akvalinden müteezzileriz mahallemizden ihrac olunması matlubumuzdur deyi her biri mezbur Mehmed'in sû-i halinden müteezzî ve müteşekkî olmağın def'i ezâ-yı müslimin için mezbur Mehmed mahalle-i mezbureden ihrac olunmak üzere...1077/1667." İstanbul Kadı Sicilleri Bâb Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, trc. Rifat Günalan (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011), 283.

⁴⁶ "Tolcu oğlu Hasan seferden geldim diye sük-ı sultânide alenen şübh-i hamr ve bazılarının bi-gayri't-teâlâ dîn ve ağız ve avratlarına şetm ve ırz-ı müsellereyi (tenasül uzuv) eline alıp nice müslümanların üzerine tebevül eylediği sabit ve hüccet olunmağla salahı zahir oluncak sicnde kilid olunmak babında yazılmıştır. 1102/1691." Tuba Meryem Karacan, 101 No'lu Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2010), 130.

lüman olmama veya şarabı gönüllü içmeme gibi sebeplerden dolayı suçluya had cezası yerine ta'zîr cezaları uygulanmış olabilir. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi üçüncü ihtimalin olması yani İslam hukukundan bilerek sapmanın gerçekleşmesi Osmanlı hukuku için mümkün görünmemektedir.

Aşağıdaki bölümde şürb-sarhoşluk suçlarının unsur ve ispat şartlarındaki eksiklikten dolayı had cezalarının ta'zîr cezalarına dönüştüğünü göreceğiz. Bu örnekler de had ve ta'zîr cezaları ayırımına Osmanlı mahkemelerinin gelişigüzel had veya ta'zîr ceza yaptırımları uygulamadığını gözler önüne sermektedir.

3. Osmanlı Ceza Hukukunda Sarhoşluk Veren İçecekleri İçme Suçu ve Ta'zîr Cezaları

Osmanlı ceza hukukunda, şürb veya sarhoşluk suçlarının unsurlarında veya ispat şartlarındaki eksikliklerden dolayı had cezası olan seksen sopa yerine suçluya hapis, sürgün, para cezaları ve müsadere gibi yaptırımlar icra edilmektedir.

3.1. Hapis Cezası⁴⁷

1517 tarihli İstanbul mahkemesi kadı defterindeki bir kayıтта, “Başçı Ahmed b. Abdullah'ın *şürb edip ağzında süci râyihası olduğu* Başçı Karagöz b. Abdullah ve Demirhan b. İsmail ve Mahmud b. Abdullah ve Kasım b. Abdullah şahadetleri ile *habs emr olundu*. 922/1517.” Sarhoş olmadığı anlaşılan Başçı Ahmet isimli kişiye, süci içmesi ve ağzında koku olduğu gerekçesiyle hapis cezası verilmektedir. Zanlı şahıs süci denilen sarhoş edici içecek yerine şarap içseydi ve ağzında kokusu olduğu halde iki şahit şahitlik yapsaydı zanlının alacağı ceza had cezası olacaktır. Bu örnekte Hanefilerin şarap ve diğer içkiler ayırımının uygulamaya yansıdığını açıkça söyleyebiliriz.⁴⁸

Hanefilere göre gayrimüslimlere içki içmeleri ve sarhoş olmalarından dolayı ceza verilmez. Ancak alenen içki içerek kamu düzenini bozarlarsa ta'zîr cezası verilebilir.⁴⁹

Uygulama da alenen içki içen ve müslümanlara da satan gayrimüslimlere kürek cezaları verilmektedir. 1569 tarihli mühimme defterindeki bir kayıтта, açıkça içki içen ve müslümanlara satan gayrimüslimlere kürek cezası verilmektedir.⁵⁰

⁴⁷ “İslam hukuk literatüründe hapis, gerek idarî ve ihtiyatî tedbir gerekse ceza amaçlı olsun, kişi hürriyetinin bağlanmasını ifade eden genel bir terimdir.” Ali Bardakoğlu, “Hapis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 14: 54; Geniş bilgi için bk. Avcı, *Hukuk Tarihimizde Hapis* (Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2014), 9-20; Uyanık, *İslam Hukukunda Hapis Cezası ve Hapishane* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2017), 90-100.

⁴⁸ *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, 227.

⁴⁹ Serahşi, *el-Mebsût*, 24: 31; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâi*, 7: 39; Udeh, *et-Teşri'u'l-cinâiyi*, 2: 445; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Sokr”, 25: 98.

⁵⁰ “Kocaeli sancağı beğine, kadılarına hüküm ki: Bundan akdem nice defa ahkâm-ı şerife gönderilip; “*Keferre âşikâre hamr etmeyip ve müslümanlara satmayalar.*” deyi emrim olmuştur. Haliyâ taht-ı kazanızda meyhaneler olup *âşikâre hamr olup ve müslümanlara satıldığı* istima olunmağın buyurdum ki: Göresiz; vaki ise *şe'âyir-i küfri* ihtiyar caiz değildir. Bu babda mukayyed olup keferre taifesine aleniyyen *şürb-i hamr ettirmeyip ve bir ferde dahi ehl-i İslâm'a hamr sattırmayasınız. Bade't-tenbih eslemeyenleri* yazıp isimleriyle arzyleyesin ki, gereği gibi haklarından gelinip küreğe

Ta'zir cezaları ve miktarları belirlenirken suçun, suçlunun vasfı ve suça etkili olan haller dikkate alınır. İşlenen suçun hafif veya ağır olması uygulanacak ta'zir cezasının türünü ve miktarını belirler.⁵¹ Suça etkili haller cezanın hafif veya ağırlaşmasını sağlar. Burada tekrür ve itiyad kavramları öne çıkmaktadır. "Bir suçun mahkumiyetten sonra tekrar işlenmesine tekrür, ikinci mahkumiyetten sonra tekrar işlenmesine itiyad denir."⁵²

Osmanlı uygulamasında şarap içtiği için ta'zir cezası alan ancak uslanmayarak bu suçu tekrür ederek alışkanlık haline getirenlere kürek cezası uygulanmaktadır. 1565 tarihli mühimme defterindeki bir kayıta, içki içmeyi alışkanlık haline getirenlere kürek cezası uygulandığını görmekteyiz.⁵³ Mahkeme kaydında zanlının suçuna şahitlik yapacak kimselerin isimleri olmadığı için had cezası uygulanmamış olabilir.

1791 tarihli kalebent defterindeki bir kayıta, İstanbul'da Şişeciler hanında sakin dört kişiye, içki içmek, sarhoş olmak ve kumar oynamak suçlarından dolayı kalebentlik cezası verilmektedir.⁵⁴ Bu örnekte de ispat şartları yerine gelmediği için zanlılara had uygulanmamaktadır.

3.2. Sürgün Cezası⁵⁵

1827 tarihli nefy (sürgün) defterindeki bir kayıta, İstanbul'da Nişancı Paşa

konula...976/1569." 7(II) Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569), trc. Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu-Hasan Çağlar-Mustafa Serin-Osman Uslu-Numan Yekeler (Ankara: BOADB Yayınları, 1999), 356; Diğer örnek için bk. Osman Karataş, 3 Numaralı Mühimme Zeyli (176-351) (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010), 87; "Edirne kadısına hüküm ki:...olan kefere tâifesine dahi gereği gibi tenbih ü yasağ edip ilan-ı hamr ettirmeyip ve müslümanlardan bir ferde hamr verdirmeyesin. Eslemeyip emrime muhalif vaz her kimden sadır olursa sicillat edip suret-i sicili ile küreğe gönderesin. 972/1565." 6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565), trc. Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu-Muhammed Safi-Mustafa Serin-Osman Uslu-Numan Yekeler (Ankara: BOADB Yayınları, 1995), 392.

⁵¹ Âmir, *et-Ta'zir*, s. 497.

⁵² Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 199.

⁵³ "Köstendil beğine ve Ustrumca kadılarına hüküm ki: "Kaza-i mezbure müsellemlerinden bazı kimesneler müdmin-i hamr olmağla şenaat ü şekavet üzere olup... mücerret ta'zir ve cerime vermekle islah olunmadıkları ecilden ahâlî-i vilayet mâ-beyninde nice fetret vaki olmuştur. Sair deryaya karib yerlerde bu makule kimesneler kapudan gemilerine teslim olmak için hükm-i hümayun...972/1565." 6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565), 71.

⁵⁴ "Çavuşbaşı Ağa'ya Seddü'l-bahr Kalesi Dizdarı'na hüküm ki: İstanbul'da Şişeciler Hanı'nda sakin Ömer ve Ahmed ve Mustafa nam çukadarlar ile Emin nam enderun ağası kendi hallerinde olmayıp memnûattan olan müskirat ile müskire oldukları merkulmarın tedibleriyle aherleri terhib olunmak lazmeden olmaktan nâşi çavuş mübaşeretıyla Seddü'l-bahr Kalesine kalebent olunmaları fermanım olmağın ... dört nefer kimesneleri ... kale-i merkumede vaz ve kalebent eyleyip...1205/1791." Suha Oğuz Baytımur, 25 Numaralı Kalebent Defteri (H.1205 / M.1790-1791) (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2005), 207.

⁵⁵ Sürgün, suçlu bir kişinin veya topluluğun ceza yahut güvenlik tedbiri olarak, yaşadığı yerden başka bir yere belli bir süre kalmak üzere isteği dışında gönderilmesi ve orada ikamet etmeye mecbur edilmesidir. Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 3: 307; Âmir, *et-Ta'zir*, 389; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, "Nefy", (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve ş-Şuûnî'l-İslâmiyye, 2002), 41: 118; Talip Türcan, "Sürgün", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38: 164.

Camii imamı Abdulhamit isimli şahsa, Ramazan gecelerinde şarap içmesinden dolayı sürgün cezası verilmektedir.⁵⁶ Şahsa had vurulmamasının sebebi suçun şahitlerce tespit edilememesidir. Çünkü mahkeme kaydında şahitlerin ismi yazılmakta ve sadece “şürb-i hamr gibi günah-ı kebaire mütecasir olduğuna mebni işaret-i âliyye” şarap içmeye cesaret ettiğine dair işaret olduğu ifade edildiği için suçluya ta'zîr cezası verilmektedir. Şüphe had cezalarını düşürür.

Uygulamada başkasına zorla şarap içtiren kişiye de ta'zîr cezası verilmektedir. 1580 tarihli mühimme defterindeki bir kayıta, bir gence cebren içki içirdiğini itiraf eden şahsa sürgün cezası verilmektedir.⁵⁷ Bu örnekte de şarabın ikrah altında içildiğini anlaşıldığı için içene had uygulanmamaktadır. Mükrihe ta'zîr cezası uygulanmaktadır.

Uygulamada müslümanlara içki satmayı alışkanlık haline getirenlere katle bedel⁵⁸ sürgün cezası verilmektedir. 1791 tarihli kalebent defterindeki bir kayıta, Galata'da meydana gelen olayda, Araboğlu Niyaki isimli zimmîye, daha önce defalarca yasaklandığı halde içki imal, alım ve satımı yaptığı için ailesiyle beraber katle bedel sürgün cezası verilmektedir.⁵⁹

Uygulamada müslüman mahallesinde oturan zimmîlerin içki içmeleri ve müslümanlara rahatsızlık vermelerinden dolayı mahalleden ihraç cezası verilmektedir. Örneğin 1631 tarihli mühimme defterindeki bir kayıta, içki içerek müslümanları rahatsız eden zimmîler mahalleden çıkarılmaktadır.⁶⁰ Son iki örnekte zimmîlere şarap içtikleri veya sarhoş oldukları için değil Müslümanlara şarap satmaları ve sarhoş

⁵⁶ “Çavuşbaşı ağaya ve Bursa naibine, Nişancı Paşa Camii imamı Abdulhamid nam şahıs eyyâm-ı mübarekeye hürmet etmeyip leylen ramazanda şürb-i hamr gibi günah-ı kebaire mütecasir olduğuna mebni işaret-i âliyye mücibince çavuş mübaşeretıyla li-ecli't-tedib merkumun Bursa'ya nefy u iclası babında divandan emr-i âlf.1243/1827.” Sibel Kavaklı, 929/A Numaralı Nefy Defterinin (1826/1833) Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, 2005), 172.

⁵⁷ “Alaiyye beyine ve kadısına hüküm ki: Nefs-i Alaiyye kalesi kethudası olan Hasan kale-i mezbur sakınlarından Tur Ali nam emred oğlana haber edip şürb-i hamr ettirip... Burdur kadısı İbrahim teftiş eyledikte emred oğlani cebriyle hamr meclisine getirtip hamr ettirdiğini ikrar eylediği sabit olduğun bildirmeğin ... mezkuru emrim üzere yarar âdemlere koşulup Kıbrıs'a gönderesin. 1580.” Sevilay Sakarya, 43 Numaralı Mühimme Defteri (H.988/M.1580) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s.1-108) (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2014), 142.

⁵⁸ Mahkeme kayıtlarda bazen “katle bedel nefy” ifadeleri geçmektedir. Bu ifade ile ilgili olarak kaynaklarda net bir bilgi bulunmamaktadır. Suçlunun bulunduğu mekanda en kötü şartlar altında kalması şeklinde yorumlanabilir. Ya da suçlunun aften dolayı katl yerine sürgün edilmesi şeklinde yorumlanabilir. Koç, Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları, 33.

⁵⁹ “... ümmü'l-habâset olan hamr ve arak ve emsali müskirâtın istimali zümre-i ehl-i İslâmdan men ve def olunmak irâde-i kat'îyesiyle Asitâne-i saadet ve hevalisinde vaki mecmû' meygede (meyhane) ve kolluklar taraf-ı Şeyhülislâm'dan verilen fetvâ-yı şerife ve şeref-yafte-i sudur olan hatt-ı hümayun-ı şevket-makrunum müceblerince sadır olan evamir-i şerîfem mantuk-ı münîfleri üzere bundan akdem ser-medine ve bade'l-yevm zikr olunan meygede ve tevkiflerin biri açılmaması ve ehl-i İslâma katre-i vahide hamr ve arak ve emsali olan müskirâtın verilmemesi müceddeden nizam-ı kavîye rabt olunmuşken ve bu nizamın vikayesine leyl ve nehar memurlar taraflarından say' ve ikdam olunmakta idiği zahir iken Galata'da meyhanecilerin sergerdesi Araboğlu Niyaki nam zimmî kendi halinde durmayıp... memnu olan envâ'i müskirâtın hafiyyen ahz ve itâ ve bey' ve şirâsı hususuna dahi cesaret etmekle mesfurun tedibi lazım gelmeğin mesfurun kendiyi tedib ve emsalini terhib için iyal ve evladyıla katle bedel nefy ve iclasına ... 1205/1791.” Baytimur, 25 Numaralı Kalebent Defteri (H.1205 / M. 1790-1791), 205.

⁶⁰ “Akhisar kadısına hüküm ki: “Akhisar kasabasında bazı zimmîler müslüman mahallesinde sakın olup daima şürb-i hamr etmekle müslümanlar müteazzîler oldukları”...Vusul buldukdâ, husus-ı mezburâ mukayyed olup göresin; arzolunduğı üzere ise zimmî taifesine muhkem tenbih ü tekid eylesen ki,

→

iken çevrelerine zarar verdikleri için ta'zîr cezaları uygulanmaktadır.

3.3. Para Cezası⁶¹

Osmanlı kanunnamelerinde şarap içenlere değnek sayısına göre bazı durumlarda para cezaları öngörülmektedir. II. Bayezid Umumi Kanunnamesi m.19: "Eğer bir kişi hamr içse, kadı ta'zîr ede, iki ağaca bir akçe cürm alına."⁶² Bu kanun maddesinde bulunan, şarap içene para cezasının uygulanacağı şeklindeki metin, şarap içene had vurulmayacağı şeklinde anlaşılmaya müsaittir. Kanun maddeleri ayrıntıya inmedikleri için burada muhtemelen kastedilen ispatlanmamış şübhü suç veya zanlının had uygulanacak şartları taşımaması olabilir. Ayrıca, II. Bayezid devri İçki Yasaknamesi m.4: de açıkça ifade edildiği üzere "şübhü-i müskîât irtikb ederlerse onların cemiyetlerin bozub ve dağıtıb ve kendilerin tutub getirtib *had lazım olanları tahdîd ve ta'zîr lazım olanları ta'zîr ve teşhîr ve tedîb ve habs-i medîd eyleyib...*"⁶³ had ve ta'zîr cezaları ayırımı yapılmaktadır. Ayrıca biraz sonra gelecek mahkeme kaydında görüleceği üzere para cezaları had vurulduktan sonra uygulanmaktadır.

İçki sohbetinde bulunanlara da ta'zîr ve para cezası öngörülmektedir. Yavuz Sultan Selim m.25 ve Kanuni Kanunnamesi m.29: "Eğer bir kimesne hamr sohbetinde otursa içmese, ta'zîr edip üç ağaca bir akçe alına."⁶⁴

Kanunnamede şarap içenlere öngörülen para cezalarının had uygulandıktan sonra icra edildiğini ve mahkeme siciline de kaydedildiği örnekler vardır. Onlardan birisi olan 1519 tarihli Üsküdar mahkemesindeki bir kayıta, şarap içtiğini itiraf eden şahsa had cezasının yanı sıra para cezası da verilmektedir.⁶⁵ 1565 tarihli mühimme defterindeki bir kayıta da şarap içenlere ta'zîr ve para cezalarının uygulandığını görmekteyiz.⁶⁶ Bu şahısların şarap içtikleri şahitlerce ispat edilmediği için ta'zîr cezası verilmiş olabilir.

min-ba'd müslüman mahallesinde olmayıp kadimde sakin oldukları zimmî mahallesinde sakin olalar. Bade't-tenbih mütenebbih olmayanları marifet-i şer'le müslüman mahallesinden ihrac ve kefer mahallesinde iskan ettiresin...1041/1631" 85 Numaralı Mühimme Defteri (1040-1041/1630-1631), trc. Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu-Ayhan Özyurt-Fuat Yavuz-Numan Yekeler (Ankara: BOADB Yayınları, 2002), 391; Diğer örnekler için bk. Hadi Sofuoğlu, *İslam Hukukunun Uygulanması Açısından Manisa Şer'iyye Sicilleri (1625-1650)* (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010), 230; Hatice Sevici, *54 Numaralı Konya Şer'iyye Sicili'nin (1-190) Değerlendirme ve Transkripsiyonu (1150-1152/1738-1740)* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011), 446.

⁶¹ Mali ceza suçlarının mal varlığına yönelik bir müeyyidedir. Mali cezaların hangi suçlara karşılık, para cezası, ta'zîr cezaları arasında yer alır. Ali Bardakoğlu, "Garâmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13: 360; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 327.

⁶² Akgündüz, *Osmanlı Kânunnâmeleri*, 1: 349; Akgündüz, *Osmanlı Kânunnâmeleri*, 2: 232.

⁶³ Akgündüz, *Osmanlı Kânunnâmeleri*, 2: 232.

⁶⁴ Akgündüz, *Osmanlı Kânunnâmeleri*, 3: 91; Uriel Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law* (London: Oxford University Press, 1973), 72.

⁶⁵ "Üsküdar'da mütemekkin olan İsmail b. Abdullah meclis-i şer'de hamr içtim diye ikrar edecek şer'an müteber görülüp mezbur İsmail'e had olup Üsküdar amili Osman b. Gevherdaş ale'l-kanun cerime alınıp deftere sebt olundu. 925/1519." *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, 412.

⁶⁶ "Köstendil beğine ve Ustrumca kadılarına hüküm ki: Sen ki Ustrumca kadısının mektup gönderip "Kaza-i mezbure müsellemlerinden bazı kimesneler müdmin-i hamr olmağla şenaat ü şekavet üzere olup...mücerret ta'zîr ve cerime vermekle ıslah olunmadıkları ... 972/1565." 6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565), 71.

3.4. Müsadere⁶⁷

1560 tarihli mühimme defterindeki bir kayıтта, cami yakınındaki kilisede zimmîlerin içki içmesi, oyun oynaması, kavga etmeleri ve bundan dolayı müslümanların camide namaz kılamayacak hale gelmesi neticesinde kilisenin yıkılmasına karar verilmektedir.⁶⁸ 1579 tarihli mühimme defterindeki bir kayıтта, bir grup zimmînin evlerini meyhaneye çevirmeleri ve müslümanlara içki satmaları sebebiyle evlerinin yıkılmasına hükmedilmektedir.⁶⁹

Uygulamada müslümanların evlerinde şarap bulunması halinde dökülmesi, zimmîlerin evlerindeki ihtiyaç fazlası şarapların ise tuz atılarak sirkeye tağyir edilmesi şeklinde yaptırımlar da bulunmaktadır. 1565 tarihli mühimme defterinde bu şekilde kararların verildiğini görmekteyiz.⁷⁰

Bu bölümde şürb veya sarhoşluk suçunu işleyen zanlıların had cezası yerine değişik ta'zîr cezaları almalarının sebebi, yukarıda da açıkladığımız üzere suçun unsur ve ispat şartlarının tam olarak gerçekleşmemesindedir. Suçun ispatındaki şüphe de had cezasını düşürmektedir. Bu sebepten dolayı zanlılara ta'zîr cezaları uygulanmaktadır.

Sonuç

Hanefiler şürb-sükr suçunu had suçları kapsamında değerlendirerek suçun

⁶⁷ Müsadere, devlet tarafından hazineye irat kaydetmek veya bir süre koruma altına almak üzere ceza veya tedbir olarak bir mala el konulması tasarrufudur. Özellikle kamu görevlilerinin haksız yollarla elde ettikleri gelir veya emlakın tamamına ya da bir kısmına devletin el koymasını ifade eder. Cengiz Tomar, "Müsâdere", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32: 65. Müsadere, aynı bir malî yaptırımdır, ancak bazı durumlarda nakdi para cezasına da çevrilebilir. Hüseyin Esen, *İslam Hukukunda Mali Cezalar* (İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2006), 142. Müsadere, tek başına bir yaptırım olarak uygulanabildiği gibi, ek bir yaptırım olarak da verilebilir. Âmir, *et-Ta'zîr*, 435. Zorla sattırma da müsadere çeşitlerindedir. Suçlunun elindeki malı zorla başkalarına sattırmakla gerçekleşen ve çoğunlukla karaborsacılık ve narha uymayan kişilere uygulanan bir tedbir olarak Osmanlı uygulamasında yerini almaktadır. İtlaf ve hedm de (yıkma) müsadere çeşitlerindedir. Koç, *Osmanlı Hukukunda Ta'zîr Suç ve Cezaları*, 38.

⁶⁸ "Vidin kadısına hüküm ki: Mehmed Beğ bina ettirdiği camii şerifin kurbunda vaki olan kenisede keferet taifesi şürb-i hamr ve alet-i lehv ile gavga edip edâ-i salata mani olup şerrlerinden müslümanlar ziyade mütezaccirü'l-ahvl oldukları sabıka arz olundukta emr ile ref (yıkma) olunup ... 967/1560." 3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560), trc. Nezih Aykut-İdris Bostan- Murat Cebecioğlu-Feridun Emecan-Mücteba İlgürel-Mehmet İpsirli-Cevdet Küçük-Özcan Mert-Abdülkadir Özcan-İlhan Şahin-Hüdaî Şentürk-Mustafa Çetin Varlık (Ankara: BOADB Yayınları, 1993), 594.

⁶⁹ "İstanbul kadısına hüküm ki: Lazari ve Büyük Botri nam kafirler Evabiş ve Yorgi ve Petro ve Koska ve Totri nam kafirler meskenlerinin dört tarafı müslüman evleri iken meyhaneler edip fıska cem olmağla daima fesaddan hâli olmayıp akşam ve yatsı namazına varmağa havf ederiz dediklerinde üzerlerine varıldık ta mahalle halkının haberlerine mutâbık bulunup müslümanlara hamr bey' etmekden men olundukta memnu olmayıp evlerinde bulunan hamr kendi nefsimiz için getirir" deyi taallül edip... zikr olunan meyhaneleri mahalle-i mezbureden her ne vehile mümkün ise ref' edip ... 1579" Erhan Akçelik, 39 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (1-118) (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2013), 155.

⁷⁰ "Üsküdar ve Yoros ve Adalar kadılarına hüküm ki: ...yalıda ve dağda olan köylerde ve Yoros'a varınca yalıda olan kurada ne miktar hamr varsa keferede bulunan hamrun kifayet-i hacet miktarın alıkoyup ondan mâ-adasına sirke olacak kadar tuz koyup ve müslümanda olan hamrın yabana akıtmasını emredip buyurdum ki: ... keferede bulunan hamrın nefislerine kifayet miktarını alıkoyup ondan mâ-adasının içine sirke olacak kadar tuz koyup sirke eylesin ve müslümanlarda bulunan hamrı bi'l-küllüyye yabana aktııp zayı' eylesin. 972/1565." 6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565), 282; Diğer örnek için bk. a.eser. 313.

unsur ve ispat şartları oluştuğunda suçluya 80 sopa vurulacağı düşüncesindedirler. Suçun unsur ve ispat şartlarında eksiklik veya şüphe bulunması halinde suçluya ta'zir cezası uygulanacağı görüşündedirler. Osmanlı hukukunda genellikle Hanefi mezhebi görüşleri yürürlüktedir. Dolayısıyla Osmanlı dönemi fetva mecmuaları ve kanunnameleri Hanefilerin görüşlerine mutabık hükümler içermektedir.

Osmanlı hukuk uygulamalarını bizlere aktaran ve kendisi birincil kaynak olan ser'iyeye sicilleri yani kadı-mahkeme defterleri Hanefi mezhebinin görüşlerinin tatbik sahasıdır. Bu kayıtlarda Hanefilerin sarhoşluk suçlarında diğer mezheplerden farklı olarak şarap ve diğer içkiler (müskirat) ayrımı yaptığını ve faillere içtikleri sarhoş edici içeceklerin çeşidine göre değişik cezalar gerekeceği görüşünün mahkeme kararlarına yansıdığını görmekteyiz. Birçok örnekte hamr içene sarhoş olsa da olmasa da ağzında hamr kokusu varsa had cezası uygulanmaktadır.

Birçok kayıтта şürb suçunun unsurları ve ispat şartları oluştuğunda faillere fetvalara da uygun olarak had cezalarının uygulandığı görülmektedir. Bazı kayıtlarda hadle beraber ta'zir cezalarının da uygulandığı görülmektedir. Ancak şürb suçunun ispat şartları oluşmasına rağmen 16. 17. ve 18. yüzyıl bazı mahkeme defterlerinde Hanefi mezhebi ve Osmanlı dönemi fetva mecmuaları ve kanunname maddelerinin aksi yönünde suçlulara farklı ta'zir cezalarının uygulandığını görmekteyiz. Bunların sayısı da azımsanmayacak kadardır.

Osmanlı ceza hukukunun tatbikatındaki bu zıtlık durumunu daha önce değindiğimiz üzere iki şekilde izah etmek mümkündür. Birincisi mahkeme defterlerini yazan kâtiplerin, had yerine ta'zir yazması şeklinde dalgınlık ve dikkatsizliği sonucu yazım hatasından kaynaklanmış olabilir. İkincisi ise her ne kadar mahkeme defterlerine yansımamış olsa da, suçlunun had cezası almasını ortadan kaldıran; akıl-baliğ olmama, Müslüman olmama veya şarabı gönüllü içmeme gibi sebeplerden birinin meydana gelmesiyle had cezasının düşüp yerine ta'zir cezaları uygulanmış olabilir. Üçüncü ihtimalin olması yani İslam hukukundan bilerek sapmanın gerçekleşmesi Osmanlı hukuku için mümkün görünmemektedir. Çünkü hem dönemin fetva mecmualarındaki fetvalar hem kanunname maddeleri hem de daha önce zikrettiğimiz unsur ve ispat şartları oluşan sarhoşluk suçlarına uygulanan had cezaları hukuktan sapma düşüncesini kırmaktadır.

Sonuç olarak şunu söylememiz mümkündür. Hem Osmanlı hukukunun teori kısmını oluşturan fetva mecmuaları ve kanunname maddelerinde hem de pratik kısmını oluşturan mahkeme kayıtlarının büyük bir çoğunluğunda unsur ve ispat şartları oluşan şürb-sükr suçlarına İslam hukukuna uygun olarak had cezaları uygulanmaktadır. Sadece bazı mahkeme kayıtlarında ya yazım hatası ya da defterde suçlu şahısla alakalı ayrıntıya girilmemesinden kaynaklı lafzi karışıklıklar bulunmaktadır.

Kaynakça

- Afyoncu, Erhan. "Nişancı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33: 156-158. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Akçelik, Erhan. *39 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (1-118)* Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2013.
- Akgündüz, Ahmed. *Osmanlı Kânunnâmeleri ve Hukûkî Tahlilleri*. 9 Cilt. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları, 1992.

- Akman, Mehmet. *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004.
- Âmir, Abdulaziz Musa. *et-Ta'zîr fî's-Şer'i'ati'l-İslâmiyye*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1389/1969.
- Aslan, Nasi. "Klasik Dönem Ceza Kanunnâmeleri Bağlamında Osmanlı Hukukunun Şerîliği Üzerine". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/2 (Temmuz 2003): 17-44.
- Avcı, Mustafa. *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 2. Baskı. Konya: Mimosya Yayınları, 2014.
- Avcı, Mustafa. *Hukuk Tarihimizde Hapis*. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2014.
- Avcı, Mustafa. *Türk Hukuk Tarihi*. 6. Baskı. Konya: Atlas Yayınları, 2017.
- Avvâ, Muhammed Selim. *fî Usûli'n-nizâmî'l-cinâi'l-İslâmî*. Kahire: Dâru'n-Nahda, 1427/2006.
- Aydın, Mehmet. *Türk Hukuk Tarihi*. 9. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları, 2012.
- Aydın, "Kanunnâmeler ve Osmanlı Hukuku'nun İşleyişindeki Yeri". *Osmanlı Araştırmaları* 24 (2004): 37-46.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Musa. *el-Binâyê fî şerhi'l-Hidâye*. Thk. Muhammed Ömer. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1411/1990.
- Bardakoğlu, Ali. "Ceza". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7: 470-478. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Bardakoğlu, Ali. "Had". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14: 547-551. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Bardakoğlu, Ali. "Hapis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14: 54-64. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Bardakoğlu, Ali. "Garâmet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13: 359-361. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Başoğlu, Tuncay. "Ta'zîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40: 198-202. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Baytimur, Suha Oğuz. *25 Numaralı Kalebend Defteri (H.1205 / M. 1790-1791)*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2005.
- Behnesî, Ahmed Fethi. *el-Ukûbe fî fikhî'l-İslâmî*. Beyrut: Dâru'r-Râid el-Arabî, 1404/1983.
- Behnesî, *es-Siyâsetü'l-cinâiyye fî's-şer'iati'l-İslâmiyye*. Beyrut: Dâru's-Şurûk, ts.
- Behnesî, *el-Hamru ve'l-Muhaddarât fî'l-İslâm*. Kâhire: Arabian Gulf Enst, 1424/2003.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtü Fikhiyye Kâmusu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1976.
- Boynukalın, Mehmet. "Suç". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37: 453-457. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Bozkurt, Nebi. "İçki". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21: 455-456. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahîh*. Thk. Muhammed Zübeyr Nasır. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Minhâc, 1422/2001.
- Buhûtî, Mansur b. Yunus b. İdris. *Keşşâfü'l-kinâ' an metni'l-İknâ*. Thk. Muhammed Emîn ed-Dinnâvî. 15 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1419/1998.
- Debbağzâde Numan Efendi, *Tuhfetü's-sukûk*. B.y.: y.y., ts.
- Dönmez, İbrahim Kafi. "Sarhoşluk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36: 141-145. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî. *es-Sünen*. Thk. İzzet Ubeyd ed-Deâs. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İbn-i Hazm, 1418/1997.
- Ebû Zeyd, Bekr b. Abdillâh *el-Hudûd ve't-Ta'zîrât*. Riyad: Dâru'l- Asıme, 1416/1995.
- Ekinci, Ekrem Buğra. *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2008.
- Esen, Hüseyin. *İslâm Hukukunda Mali Cezalar*. İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2006.
- Gökbilgin, M. Tayyib. "Nişancı". *İslâm Ansiklopedisi*. 9: 299-302. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1964.
- Halebî, İbrahim b. Muhammed b. İbrahim. *Mülteka'l-Ebhur*. Thk. Vehbî Süleyman el-Elbânî. B.y.: y.y., 1406/1985.
- Heyd, Uriel. *Studies in Old Ottoman Criminal Law*. London: Oxford University Press, 1973.
- İbn Ferhûn, Ebû'l-Vefa Burhaneddin İbrâhîm b. Ali b. Muhammed. *Tebssiratü'l-hükkâm fî usûli'l-akdiye ve menâhici'l-ahkâm*. Thk. Cemal Muraşulî. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1391/1971.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdu'l-meâd fî hedyi hayri'l-ibad*. Thk. Şuayb Arnavut Abdulkadir Arnavut. 5 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Menaru'l-İslâmiyye, 1414/1996.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, *Câmiu'l-fikh*. Thk. Yüsrî es-Seyyid Muhammed. 7 Cilt. Mansûra: Dâru'l-Vefâ, 1421/2000.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed. *el-Muğni*. Thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türki-Abdülfezzâh Muhammed el-Hulv. 15 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, ts.
- İbn Rüşd (el-Hafid), Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1427/2006.

- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim. *Mecmûatü'l-Fetâvâ*. Thk. Abdulkerim b. Abdurrahman el-Ğanim. 36 Cilt. Mansura: Dâru'l-Vefâ, 1426/2005.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim. *el-Hisbe fi'l-İslâm*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424/2003.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim. *es-Siyâsetü's-şer'iyye fi islâhi'r-râi' ve'r-ra'iyye*. Beyrut: Dâru İhyâit-Türâsî'l-Arabî, 1393/1973.
- İstanbul Kadı Sicilleri Bâb Mahkemesi 3 Numaralı Sicil*. Trc. Rifat Günalan. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011.
- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*. Trc. Bilgin Aydın-Ekrem Tak. İstanbul: İSAM Yayınları, 2008.
- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*. Trc. Bilgin Aydın-Ekrem Tak. İstanbul: İSAM Yayınları, 2008.
- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*. Trc. Rifat Günalan-Vildan Kemal-Özlem Altıntop- Hatice Ayyıldız Bahadır. İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.
- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicil*. Trc. Yasemin Dağdaş-Zeynep Berktaş. İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.
- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 9 Numaralı Sicil*. Trc. Kenan Yıldız. İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.
- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 14 Numaralı Sicil*. Trc. Nuray Güler. İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.
- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 56 Numaralı Sicil*. Trc. Hilal Kazan-Kenan Yıldız. İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.
- Karabulut, Emine. *42 Numaralı Rumeli Kazaskerliği ve Rumeli Sadareti Mahkemesi Defteri (H.1034-35/M.1625)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014.
- Karacan, Tuba Meryem. *101 No'lu Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2010.
- Karataş, Osman. *3 Numaralı Mühimme Zeyli (176-351)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekir b. Mesûd. *Bedâ'ü's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-Arabiyye, 1394/1974.
- Kavaklı, Sibel. *929/A Numaralı Nefy Defterinin (1826/1833) Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, 2005.
- Kılınç, Ahmet. *Mukayeseli Hukuk ve Hukuk Tarihinde Teşhir Cezası*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- Koç, Mehmet. *Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları*. Konya: Aybil Yayınevi, 2017.
- Köse, Saffet. "Osmanlıda Şer'i Cezalar". *İslâmiyat* 2/4 (Ekim 1999): 23-32
- Kütükoğlu, Mübahat S. "Mühimme Defteri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31: 520-523. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Merğînânî, Ebü'l-Hasan Burhânüddîn Ali b.Ebî Bekr b. Abdilcelil. *el-Hüdâye şerhu Bidâyeti'l-mübedî*. Thk. Muhammed Adnan. 2 Cilt. Beyrut: Şeriketü Dâru'l Erkam, ts.
- el-Mevsûatü'l-fikhiyye*. "Cinâyet". 16: 59-63. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1409/1989.
- el-Mevsûatü'l-fikhiyye*. "Eşribe". 5: 11-30. Kuveyt: 1406/1986.
- el-Mevsûatü'l-fikhiyye*. "Hudûd". 17: 129-152. Kuveyt: 1410/1990.
- el-Mevsûatü'l-fikhiyye*. "Nefy". 41: 118-132. Kuveyt: 1423/2002.
- el-Mevsûatü'l-fikhiyye*. "Sokr". 25: 90-104. Kuveyt: 1412/1992.
- el-Mevsûatü'l-fikhiyye*. "Ta'zir". 12: 254-287. Kuveyt: 1408/1988.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb. *es-Sünenü'l-kübrâ*. Thk. Abdülğaffar Süleyman Bündârî-Seyyid Kesrevî Hasan. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1991.
- Oğuz, Mustafa. *Girit (Resmo) Şer'iyye Sicil Defterleri (1061-1067)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2002.
- Rahman, Şahin. *22 Numaralı Mühimme Defteri'nin (981-1573) Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2014.
- Remlî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Hamza el-Ensârî. *Nihayetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1414/2003.
- Sakarya, Sevilay. *43 Numaralı Mühimme Defteri (H.988/M.1580) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s.1-108)*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2014.
- Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed. *el-Mevsût*. 31 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Sevici, Hatice. *54 Numaralı Konya Şer'iyye Sicili'nin (1-190) Değerlendirme ve Transkripsiyonu (1150-1152/1738-1740)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011.
- Siddîkî, Abdurrahîm. *el-Cerîme ve'l-ukûbe fi's-şer'iatil İslâmiyye*. Kahire: Mektebetü'n-Nahda, 1408/1987.
- Sofuoğlu, Hadî. *İslam Hukukunun Uygulanması Açısından Manisa Şer'iyye Sicilleri (1625-1650)*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.

- Şevkânî, Muhammed b. Ali Muhammed. *Neylül-evtâr min esrâri Münteke'l-ahbâr*. Thk. Ahmed Muhammed Seyyid. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't- Tayyib, 1426/2005.
- Şeyhülislam Feyzullah Efendi. *Fetâvâ-yı Feyziye*. Trc. Süleyman Kaya. İstanbul: Klasik Yayınları, 2009.
- Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi. *Behcetü'l-fetâvâ*. Trc. Süleyman Kaya- Betül Algın-Zeynep Trabzonlu-Asuman Erkan. İstanbul: Klasik Yayınları, 2011.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti meânî elfâzi'l-Minhâc*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1418/1997.
- Taştanova, Ayzada. *İslam Ceza Hukukunda İçki İçme ve Sarhoşluk Haddi (Haddü's-Şübh ve Haddü's-Sükr) Ayırımı ve Hukuki Sonuçları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî. *el-Câmi'u's-sahîh*. 2. Baskı. Thk. Ahmed Muhammed Şakir. 5 Cilt. Kahire: Mektebetü Mustafa Albani, 1398/1978.
- Tomar, Cengiz. "Müsâdere". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32: 65-66. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Türcan, Talip. "Sürgün". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38: 164-166. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Udeh, Abdulkâdir. *et-Teşrü'l-cinâiyyi'l-İslâmi mukârinen bi'l-kânûni'l vad'i*. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü Dâru't-Türâs, 1426/2005.
- Uyanık, M. Zeki. *İslam Hukukunda Hapis Cezası ve Hapishane*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2017.
- Uyanık, "Batı ve Doğu Kültüründe Hapishane". *Mizânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*. 4 (2017): 87-134.
- Ünal, Mehmet Ali. *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*. İstanbul: Kardelen Yayınevi, 1998.
- Yıldırım, Mustafa. "İslam Hukukunda İçki İçme Suçu ve Cezası". *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/14 (Aralık 2001): 31-52.
- Zeyla'î, Fahrüddin Osman b. Ali b. Mihcen. *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dekâik*, 6 Cilt. Bulak: el-Matbaatu'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1313/1897.
- 3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560). Trc. Nezihi Aykut-İdris Bostan- Murat Cebecioğlu-Feridun Emecan-Mücteba İlgürel-Mehmet İpşirli-Cevdet Küçük-Özcan Mert-Abdülkadir Özcan-İlhan Şahin-Hüdaî Şentürk-Mustafa Çetin Varlık. Ankara: BOADB Yayınları, 1993.
- 6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565). Trc. Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu-Muhammed Safi-Mustafa Serin-Osman Uslu-Numan Yekeler. Ankara: BOADB Yayınları, 1995.
- 6 (II) Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565). Trc. Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu-Muhammed Safi-Mustafa Serin-Osman Uslu-Numan Yekeler. Ankara: BOADB Yayınları, 1995.
- 7 (II) Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569). Trc. Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu-Hasan Çağlar-Mustafa Serin-Osman Uslu-Numan Yekeler. Ankara: BOADB Yayınları, 1999.
- 85 Numaralı Mühimme Defteri (1040-1041/1630-1631). Trc. Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu-Ayhan Özyurt-Fuat Yavuz-Numan Yekeler. Ankara: BOADB Yayınları, 2002.